

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту

ОСОБИСТІТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Львів, 17 травня 2019 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 15 травня 2019 року, протокол № 4.

Рецензенти:

Кривопишина Олена Анатоліївна – доктор психологічних наук, професор;
Сікорський Петро Іванович – доктор педагогічних наук, професор.

Особистість в екстремальних умовах : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Львів).
Львів, 2019. 140 с.

Редакційна колегія:

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Козяр М. М.**;
доктор педагогічних наук, професор **Литвин А. В.**;
доктор психологічних наук, професор **Кривопишина О. А.**;
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Руденко Л. А.**;
кандидат психологічних наук, доцент **Сірко Р. І.**;
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович С. М.** (упорядник).

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються психологічні особливості діяльності особистості в екстремальних умовах, психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійної діяльності, сучасний стан і перспективи психологічного супроводу особистості, яка перебуває в екстремальних умовах, міждисциплінарні гуманітарні аспекти підготовки та діяльності особистості в екстремальних умовах.

Для науковців у галузі психології та педагогіки, психологів-практиків і педагогів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, аспірантів, ад'юнктів, докторантів.

Зміст

Розділ 1 Психологічні особливості діяльності особистості в екстремальних умовах

Романюк Л. В. Становлення цінностей у кризовому просторі	7
Волошок О. В., Чолій С. М. Психологічні прийоми зниження тривоги особистості у стресовій ситуації	10
Сулятицький І. В., Ронік А. О. Приховані чинники екстремальності в соціопсихіці українства	13
Березницька У. О. Психічні стани військовослужбовців після повернення із зони ведення бойових дій	15
Бідна О. С. Прояви емоційного вигорання співробітників ДСНС України	18
Коструліна Ю. С. Від «воєнного неврозу» до ПТСР	20
Опалінська М. М. Відповідальність майбутнього офіцера як професійно важлива якість в умовах виконання службово-бойових завдань	24
Шакун Я. С. Досвід психологічної підготовки військовослужбовців збройних сил США та Ізраїлю	26

Розділ 2 Психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійної діяльності

Коваль М. С. Структура інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти ДСНС України	29
Васянович Г. П., Великий Р. Г. Професійна підготовка майбутнього соціального працівника в технічному університеті	32
Литвин А. В., Литвин О. Г. Перспективи інформатизації закладів вищої освіти	35
Руденко Л. А., Козяр М. М. Здоров'язбережувальне освітнє середовище як чинник підготовки особистості до діяльності в екстремальних умовах	39
Шуневич Б. І. Сучасні можливості використання дистанційних і масових відкритих онлайн-курсів для навчання майбутніх психологів	41
Ваврик Р. В. Особливості професійної підготовки курсантів кафедри музичного мистецтва в контексті сучасної педагогіки	44

Шишова І. О.	
Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі України: проблеми і перспективи	129
Яремко Р. Я.	
Зміни функціонального стану курсантів після проходження психолого-тренувального полігону	132
Наші автори	135

льній програмі відомчих навчальних закладів. Нині ми бачимо багато жінок-офіцерів, які займають посади кінологів, медиків, фельдшерів, керівниць районних підрозділів, водолазок, верхолазок, начальниць караулу, начальниць пожежного посту, начальниць районних секторів, диспетчерів, психологів, інспекторів, начальниць пожежної частини та навіть заступниці начальника Головного управління [6].

Деякі дослідження щодо вивчення проблеми гендерного аспекту в службовій діяльності підтверджують, що у сфері професійного розвитку відмінності чоловічих і жіночих способів дій характеризуються нерівністю можливостей. Істотні гендерні відмінності полягають у визначенні цілей щодо професійного розвитку й особистих досягнень. Тоді як чоловіки поширюють значення свого успіху на успішність життя в цілому, жінки сприймають успіх у значенні «все добре: і в родині, і на роботі, і в особистому житті», тобто як присутність гармонії у житті. Тому успіхом є просування по службі та зростання матеріального добробуту, а неуспіх буде свідчити про тотальну життєву невдачу [5].

Таким чином, спираючись на існуючі дослідження щодо вивчення питань особливостей гендерної рівності, можемо зазначити, що гендерні стереотипи, які є досить закоренілими серед нашого суспільства, полягають у стійких формах світосприйняття. Але з розвитком суспільства та життєвих вимог чоловіки і жінки стають на одну планку з метою кар'єрного зростання, самореалізації та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : учебное пособие. Питер, 2006. 431 с.
2. Ильин Е. П. Пол и гендер. С.-Пб. : Питер, 2010. 688 с.
3. Клецина И. С. Гендерная психология. 2-е изд. Питер, 2009. 496 с.
4. Мовмига Н. Є. Гендерні відмінності життєвих домагань майбутніх правоохоронців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 4. С. 239–244.
5. Могилевкин Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг. Речь. 2007. 336 с.
6. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Гендерна політика. URL : <https://www.dsns.gov.ua/ua/enderna-politika.html>

Шишова І. О., м. Кропивницький

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Дітьми з особливими освітніми потребами в нашій державі у контексті сучасного розвитку суспільства та прагнення до прогресивних тенденцій у світовому соціумі визначають велику групу дітей, які мають своєрідності зорової, слухової, мовленнєвої функцій, розумового, емоційного та фізичного розвитку. Науковців і практиків цікавлять питання пристосування дітей до життя у соціумі, у тому числі шляхом запровадження в закладах освіти інклюзивних підходів до дітей, які цього потребують.

Особами, які є учасниками процесу освіти та соціальної адаптації даної групи дітей, є, окрім них, досить велика кількість людей. Це батьки й інші родичі, які причетні до життя родини, в якій виховується дитина з особливими потре-

значний розвивально-виховний потенціал у структурі формування психологічної підготовки фахівців в умовах інклюзивної освіти має мистецтво, психологічний потенціал якого поки що недостатньо використовується при підготовці фахівців даного профілю.

У деяких загальноосвітніх закладах вже створено так звані ресурсні кімнати, приміщення, в яких діти з особливими освітніми потребами під керівництвом фахівців мають можливість одержати методичну та психологічну допомогу, відпочити. Безперечно, поступово вони будуть більш наповненими як за якістю, так і за змістом. Водночас, на нашу думку, ще попереду ретельне продумування і створення системи підготовки фахівців для діяльності в такому своєрідному просторі, адже спеціалісти високого рівня мають володіти передовими технологіями, знаннями, вміннями та навичками інклюзії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засенко В., Колупаєва А. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 20–29.
2. Шишова І. О. Актуальні питання реалізації соціальних потреб дітей з особливостями розвитку. *Сучасні тенденції розвитку науки* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 березня 2019 року. Київ : МЦНД, 2019. С. 27-29.

Яремко Р. Я., м. Львів

ЗМІНИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ КУРСАНТІВ ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПОЛІГОНУ

Обставини, які на сьогодні складаються в Україні, складні умови праці, специфіка професійних завдань вимагають від фахівців служби цивільного захисту підвищення рівня морально-психологічної та професійної підготовки [1].

Особливостями професійної діяльності рятувальників є виконання професійного завдання в екстремальних умовах, висока відповідальність за порятунок людей, матеріальних цінностей, локалізацію й ліквідацію надзвичайних ситуацій, дефіцит часу на переробку інформації, яка надходить, ухвалення рішення та виконання необхідних дій, високий рівень нервово-психічної напруги, підвищені фізичні навантаження та ін.

Саме тому особливо актуальною є проблема формування професійних якостей майбутніх рятувальників, професійна діяльність яких буде пов'язана з гасінням пожежі, ліквідацією наслідків техногенних аварій і стихійних лих, проведенням розвідки в умовах високої загазованості, пошуку й евакуації людей із палаючих будівель. Діяльність у подібних умовах вимагає від фахівців аварійно-рятувальної служби наявності таких професійно важливих якостей особистості, як рішучість, готовність до ризику, стресостійкість, емпатійність, професійна мотивація, емоційна стійкість, самоконтроль.

З метою реалізації спеціальної підготовки курсантів до дій в умовах надзвичайних ситуацій, навчання правил поведінки в нестандартних ситуаціях, при масових скупченнях людей, оволодіння навичками порятунку і саморятування, надання медичної та психологічної допомоги, первинної реабілітації потерпі-

лих і постраждалих від травм на базі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності було створено психолого-тренувальний полігон.

Проте реалізація аварійно-рятувальних дій неможлива без глибоких професійних знань, вироблених умінь і навичок, фізичної та професійно-тактичної підготовки. З метою реалізації екстремально-професійної підготовки доцільно використовувати один із найефективніших методів – осмислене та багаторазове повторення певних дій, які повинні ускладнюватися на кожному новому етапі з метою формування і вдосконалення практичних навичок і вмінь.

Заняття у психолого-тренувальному полігоні розпочинаються із замірів функціональних станів і психофізіологічних показників. Дослідження функціональних станів було здійснено за допомогою методики «САН». Результати представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Середні значення показників за методикою визначення функціонального стану «САН» до проходження психолого-тренувального полігону

Показники	Середнє значення показників до проходження ПТП (n=120)
Самопочуття	55,1083
Активність	56,583
Настрій	58,2583

Як бачимо, показники самопочуття, активності та настрою вище середнього. Це свідчить про те, що рівень здоров'я досить високий, а рівень стомленості незначний. Також у переважній більшості учасників дослідження спостерігається швидкість рухів і запам'ятовування, енергійність, працездатність, жвавість рухів і міміки. Найвищий показник за шкалою настрою свідчить про життєвий оптимізм і позитивні сподівання щодо майбутнього проходження психолого-тренувального полігону.

Проходження заняття у психолого-тренувальному полігоні розпочинається зі вступних настанов для зняття психологічної напруги і хвилювань. Наступним етапом є підготовка до умов підйому та спуску в багатопверхових будинках, бігу з навантаженням, до важкої фізичної роботи. Такий результат досягається за допомогою таких тренажерів, як степпер, бігова доріжка, велоергометр і атлетична станція. Досягнувши мінімальних показників, які відмічаються у рятувальників при виконанні аварійно-рятувальних дій, учасники заняття проходять на тренувальну стежку, яка включає в себе: резервуар, термічну зону та лабіринт. Тренувальна стежка дозволяє відпрацювати вправи, максимально наближені до звичної діяльності аварійно-рятувальних підрозділів: пересування в обмеженому просторі, аварійне освітлення, штучний дим, звукова імітація надзвичайної ситуації, температура +60°C у термічній зоні, вузькі лази різних конфігурацій, люки та сходи. Також є імітація квартири та виробничої зони, які дозволяють навчитися вирішувати нестандартні ситуації в умовах проживання людей і виробництв.

Після проходження тренувальної стежки проводяться контрольні дослідження за тими ж показниками. Повторне дослідження за методикою визначення

функціонального стану «САН» дозволяють нам говорити про загальну тенденцію зниження всіх показників. Результати контрольного дослідження представлено у таблиці 2.

Таблиця 2 – Середні значення показників за методикою визначення функціонального стану «САН» після проходження психолого-тренувального полігону

Показники	Середнє значення показників до проходження ПТП (n=120)
Самопочуття	44,234
Активність	38,363
Настрій	49,523

Результати повторної діагностики показали, що показники суттєво знизилися. Загалом показники шкали «Активність» знизилися на 30%. За шкалою «Самопочуття» показники знизилися на 22%. Найменші зміни спостерігаються за шкалою «Настрій» – 15%.

Виконання аварійно-рятувальних робіт проходить у важких та небезпечних для життя умовах, тому вимагає від рятувальників злагоджених, майстерних та рішучих дій. Для формування стійкості, витривалості та готовності до такого виду діяльності майбутні рятувальники повинні відточувати свої вміння та доводити до автоматизму дії спрямовані на порятунок людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях : монографія. Львів : Сполом, 2004. 376 с.

